

פירושי רבינו יהודה בר נתן

לכתובות

(על פי -מהדורא קמא- שבשיטה מקובצת וכ"י אנטונין 287)

וליקוטי פירושים אחרים

מלוקטים ומסודרים מוגהים ומבוארים

ע"י

יעקב נחום הלוי אפשטיין

ירושלים

תרצ"ג

במקום אחר¹) הוכחתי, כי הפירוש המובא בשמ"ק לכתובות בשם "מהדורא קמא" של רש"י – אינו אלא פירוש רבי יהודה ב"ר נתן תלמידו, שהשתמש הרבה בפירושי רש"י רבו, והעתיק מהם דברים הרבה בלשונו, סתם או בפירוש ("מר", "מורי", "ר").

פירושים אלה המפוזרים בשמ"ק לכתובות, במקומם ושלא במקומם²), מתחילים בעיקר בדף מ"ח ע"א, והולכים ונמשכים עד סוף המסכת. לפני דף מ"ח מובאים בשמ"ק רק שני דיבורים מ"מהדורא קמא" בדף י"ז ע"א, אבל שניהם לקוחים מספר אחר (ממהדורא קמא ... כך מצאתי, ומצאתי בשם רש"י ז"ל במהדורא קמא); זאת אומרת שלא הגיע לידו פירוש זה עד שעמד בדף מ"ח, ומציאותו נודעה לו תחילה מפי ספרים אחרים שהובאו בהם קטעים ממהדו"ק. בדף מ"ח א' – נ"ב א' עדיין הוא ממעט להביא ממנו³). אבל מכאן ואילך מעתיק ר"ב אשכנזי רובו המכריע של פירוש זה. אלא שנראה שכ"י שלו היה חסר באמצעיתו, שבכל פרק ו' לא העתיק ממנו אלא דיבור אחד (ס"ח א'). ובשמ"ק פרק ט' היה חסר בכ"י השמ"ק מדף פ"ג רע"א סד"ה ה"ג ר' יהודה עד סוף ע"א, והמדפיסים בקושטא סידרו כאן ליקוטים מן הראשונים שהיו בידיהם: הרמב"ן והרא"ש הרא"ה והריטב"א; הליקוטים ממהדו"ק חסרים איפוא גם כאן (אבל מתחילת פ"ט מתחיל כבר כתב-יד אנטונין, עי' בסמוך). וגם מסוף דף ק' ע"ב עד סוף הפרק, דף ק"א סע"ב, חסר כל השמ"ק. וכתב-היד של הפירוש הזה, שהיה בידי ר"ב אשכנזי היה "חסר קצת" גם בסוף המסכת, והוא נגמר בדף קי"ב א' בד"ה בברכותיה של א"י ("ונמצא חסר קצת עד סוף המסכת", שמ"ק שם).

אבל כתב-יד זה בכלל היה משובש ולקוי בכמה וכמה חסרונות וטעויות, שעל אחדים מהם מעיר ר"ב עצמו; נ"ה ב': יש כאן חסרון; נ"ח א': ויש קצת טעות סופר בלשון; צ"ג סע"א: ויש בזה הלשון ט"ס; ק"ט א': ויש טעות סופר בלשון; אלא שהשיבושים והחסרונות מרובים הרבה יותר, וכמעט שאין פיסקא בלי טעות סופר. לפניי היו דפוסים אלה של השמ"ק: קושטא תצ"ח, שטראסבורג תקל"ז⁴), ווארשא תרס"ד. אני מגיה את הליקוטים על פי ד"ק (=דפו"י), או ד"ק וד"ש (=דפו"י), וקורא לדפוס ווארשא – ד"ח' (דפוסים חדשים). שיבושי-אותיות ולשון קלים, שהוגהו

(1) תרביץ שנה ד' (תרצ"ג) עמ' 16 [6] ואילך.

(2) אני מציין את מקומם רק בשעה שלא הובאו במקומם. כמה מהם מעתיק בעל שמ"ק סתם, כמו בעמ' 34 הערה 6; 53 הערה 2; 60 הערה 6; 75 הערה 2—3; 83 הערה 2, 92 הערה 13.

(3) בדף מ"ח ב': כן מצאתי במהדורא קמא של רש"י ז"ל, ועוד בדף נ"ג ב': שוב מצאתי רש"י ז"ל במהדורא קמא שכתב, נ"ט ב': אבל מצאתי לרש"י ז"ל במהדורא קמא שכתב.

(4) דפוס זה נסדר על פי ד' קושטא דף על דף ועמוד על עמוד וברובו גם שורה על שורה. אבל מפליאתני בדפוס זה הוספה אחת שישנה בדף ס"ט א' ד"ה תלה, וחסרה בד"ק: בעצהא כבעץ (קרי: כבעץ) וגם "כתאבה" במקום "בתאבה" שבד"ק. המגיה בשטראסבורג וודאי שלא הבין ערבית ורחוק שתגיה ותוסיף מדעתו דבר כזה, ואם היה מבין ערבית לא היה מוסיף שיבושים באותו דיבור: ופי', מזודע, במקום: ופי', מדע (=מוצע) שבד"ק. ההיה בידו כ"י של השמ"ק?!